HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

גמ׳ מאן שמעת לי׳ דאמר בין האולם ולמזבח צפון רבי אלעזר ברבי שמעון היא דתניא [א]איזהו צפון מקיר של מזבח צפוני ועד כותל העזרה וכנגד כל המזבח כולו צפון דברי ר׳ יוסי בר׳ יהודה ר׳ אלעזר בר״ש מוסיף אף בין האולם ולמזבח [א]רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ואף מקום דריסת רגלי ישראל אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול לימא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי אפילו תימא רבי (א) ורבי השתא אדרבי יוסי ברבי יהודה מוסיף אדרבי אלעזר ברבי שמעון לא מוסיף אנן הכי קא אמרינן אי רבי היא נוקמיה בכולה עזרה אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון היא ונוקמיה בין מזבח ולכותל אלא מאי אית לך למימר משום חולשא דכהן גדול לרבי נמי משום חולשא דכהן גדול: ראשו לדרום ופניו למערב: היכי משכחת לה אמר רב בעוקם את ראשו ונוקמיה להדיא אמר אביי גזירה שמא ירביץ גללים תנו רבנן [ב][ב]כיצד סומך הזבח עומד בצפון ופניו למערב והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח [ג][ג]ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה (ב) ומעשר עני דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר [ד]אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה במאי קא מיפלגי אמר ר׳ ירמיה

בלאו

גמ׳ מאן שמעת ליה דאמר בין אולם ולמזבח. קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים מחצי פתח ההיכל ולצפון בין האולם למזבח (ג) דתנן במתני׳ ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ותנן בפרק דלקמן (דף מא:) שבמקום וידוי שחטו דקתני בא לו אצל פרו שניה וסמך שתי ידיו כו׳ שחטו וקיבל במזרק כו׳ [ד]: **וכנגד כל המזבח כולו.** שלשים ושתים אמה שכנגד המזבח בצפון קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים אבל שלא כנגד המזבח לצד מערב ולצד מזרח אע״פ שהוא צפון העזרה אינו צפון לשחיטה דבעינן על ירך המזבח כדכתיב (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה: **אף בין האולם למזבח.** כל חלק צפוני לצד מערב אע״פ שאינו ירך ממש אבל חלק צפוני שמן המזרח ולמזבח (ד) לא (שמן מזבח): **רבי מוסיף.** אף כל צפון העזרה שבאחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים עד כותל מזרחי של עזרה: **אבל מן החליפות ולפנים.** רוחב האולם עודף על רוחב ההיכל ט״ו אמה לצפון וכנגדו לדרום ומשך אותו עודף אינו אלא עשר אמות ממזרח לצד מערב ואותו עודף קרוי בית החליפות שהיו בהן עשרים וארבע חלונות חלון לכל משמר ששם גונזים סכינים של קודש וסכין קרוי חילוף [ה] בלשון ערבי ואויר שאחורי אותו עודף למערב ואויר שבין צפון כותל העודף לבין כותל העזרה קרוי לפנים מן החליפות: **הכל מודים שפסול.** דכיון שאין המזבח נראה שם אינו קרוי ירך המזבח: **לימא.** דוקא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי: **השתא ר׳ אדרבי יוסי מוסיף וכו׳.** כלומר מאי תיבעי לך פשיטא דלאו דוקא קא אמרי וכי (ה) רבי דמוסיף את צפון של צד מזרח שהוא מרוחק מקדושת היכל אדרבי יוסי הוא דמוסיף לה אבל דרבי אלעזר לית ליה אפשר לומר כן המרוחק כשר והמקורב פסול: **אנן הכי קאמרינן.** כלומר הא ודאי פשיטא לן דרבי נמי אית ליה בין האולם ולמזבח צפון והאי דקא אמרי מתני׳ לימא דלא כרבי הכי קשיא לן דתנא דמתניתין לית ליה דרבי דמכשיר כל צפון העזרה דאי כרבי למה לי לקרוביה לבין האולם ולמזבח נוקמיה בחלק צפוני (ו) דכל העזרה באיזה מקום שירצה: **אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון נוקמיה בין כותל מזבח צפוני לכותל עזרה צפונית.** דהא לכולי עלמא עיקר צפון דירך המזבח ממש התם הוא: **אלא מאי אית לך למימר.** אמאי מקרב ליה כולי האי: **משום חולשא דכהן.** שלא יכבד עליו משוי מזרק הדם מרחוק: **לרבי נמי.** אע״ג דכל עזרה כשירה בצפון שלה מקרב ליה לצד הפתח משום חולשא דכהן: **ונוקמיה להדיא.** אחוריו למזבח ופניו להיכל: **שמא ירביץ גללים.** וגנאי הוא להראות בית הריעי שלו לצד המזבח והכי שפיר טפי להיות זנבו לצפון וראשו לדרום נמצא זנבו שלא כנגד המזבח שאינו מושכו לצד דרום כל אורך הפר אלא שיהא מקצת גופו בין האולם ולמזבח: **כיצד סומך.** כל סמיכת קדשי קדשים: **עומד בצפון.** שקדשי קדשים טעונין צפון: **ופניו למערב.** ואחוריו למזרח: **והסומך.** הבעלים: **עומד במזרח.** אחוריו למזרח: **עון חטאת.** אותו חטא שהוא מביא עליו: **ועל עולה עון לקט שכחה ופאה.** שאין להן וידוי. הכי גרסינן לה בתוספתא דמנחות (פ״י) ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וידוי וגם נתתיו ללוי [ו] זה מעשר ראשון ליתום ולאלמנה זה מעשר עני (מעשר שני פ״ה משנה י): **רבי עקיבא אומר אין עולה באה כו׳.** טעמא מפרש בתוספתא על מה עולה באה אם על כריתות ומיתות ב״ד הרי עונשן אמור אם על לא תעשה הרי עונשן אמור מלקות הא אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה שאין לוקין עליו:

בלאו

נוקמיה בין המזבח ולכותל. תימה מאי קס״ד דהמקשה דקאמר לימא דלא כרבי כיון דלר״א בר״ש נמי קשה נוקמיה בין המזבח כולו ויש לומר דס״ד דבשלמא לר״א בר״ש כיון דעל ירך המזבח הוי מקום ננסין וטבעות ושולחנות לא מוקמי ליה התם שאין לשם מקום פנוי כולי האי ועוד שמא ירביץ גללים ואצל המזבח גנאי הוא אבל לר׳ לוקמיה רחוק משם אצל הפתח ומכל מקום מהדר ליה דטפי הוה עדיפא לאוקמיה אצל המזבח מלקרבו כל כך להיכל אלא משום חולשא דכהן גדול:

ומעשר עני. לא ידענא אמאי לא גרס ליה רש״י דאף על גב דבתוספתא דמנחות ליתא דילמא ברייתא אחריתי היא ואי משום דיש לו וידוי כדכתיב וגם נתתיו ללוי לגר וגו׳ מ״מ כיון דאין לו וידוי בפני עצמו אלא אגב מעשר שני כמו תרומה דאין מתודה עליה בפני עצמה כדתנן במסכת ביכורים (פ׳ ב׳ משנה ב) ומייתי לה בפרק [ז] (הזהב דף נג) ובמסכת מעשר שני (פ״ה משנה י) תנא וגם נתתיו לרבות את התרומה וכו׳ להכי מתודה נמי עון מעשר עני על העולה ועוד דוידוי דהתם היינו כשעשה כדין והכא מתודה עון מעשר עני:

על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה. לא ידענא אמאי לא קא חשיב כל לאוי דלא לקו עלייהו כגון לאו שבכללות ולאו שאין בו מעשה ונראה לי מדכתיב (ויקרא א) ונרצה לו משמע שיש לו תקנה ורצוי במקום אחר והיינו עשה שבידו לתקן לעשות סוכה ותפילין וכיוצא בהן ואם עבר יום או יומים עולה מכפרת עליו וכן לא תעשה הניתק לעשה וכן על חייבי מיתות ועל חייבי כריתות וחייבי לאוין חמורין היתה מכפרת אלא שיש להן כפרה אחרת שעונשן אמור אבל הני אין להם רצוי ותקנה במקו׳ אחר:

לאו

מסורת הש״ס

א) זבחים כ., ב) [תוספתא מנחות פ״י ה״ג], ג) מנחות לג:, ד) [לקמן מג:], ה) בס״א: חלף, ו) [דברים כו], ז) צ״ל [יבמות פ׳ הערל דף ע״ג.],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אפילו תימא רבי השתא רבי אדר׳ יוסי בר׳ יהודה מוסיף: (ב) שם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה (ומעשר עני) תא״מ ונ״ב רש״י לא גרס ליה: (ג) רש״י ד״ה מאן שמעת כו׳ בין האולם למזבח קשחיט דתנן במתני׳ ופרו: (ד) ד״ה אף בין האולם כו׳ שמן המזרח ולמזבח לאו שמו צפון מזבח: (ה) ד״ה השתא רבי כו׳ קא אמרי וכי אפשר דרבי דמוסיף את: (ו) ד״ה אנן הכי כו׳ נוקמיה בחלק צפוני של כל העזרה:

רבינו חננאל

מתניתין דלא כר׳ יוסי דתניא ושחט אותו על ירך המזבח צפונה, איזהו צפון המזבח הכשר בשחיטת קדשי קדשים מקיר צפוני עד כותל עזרה צפוני כנגד כל המזבח דברי ר׳ יוסי ב״ר יהודה. ר׳ אלעזר בר׳ שמעון מוסיף כלפי המערב אף בין האולם ולמזבח. ר׳ מוסיף מקצה המזבח ולחוץ כ״ב אמה, והם מקום דריסת הכהנים י״א אמה ומקום דריסת רגלי ישראל [י״א] אמה. נמצאת לר׳ יוסי ב״ר יהודה צפון ל״ב אמה בלבד והוא ארך המזבח. ולר׳ אלעזר ב״ר שמעון נ״ד אמה. הנה משנתנו אינה לר׳ יוסי ב״ר יהודה, דהא לית ליה מקום כשר לשחיטה אלא כנגד המזבח בלבד, ומתני׳ קתני שחיטת הפר בין האולם ולמזבח. לר׳ נמי ליתה, דהא אפילו מכנגד המזבח ולחוץ, ונמצא לר׳ כשר בשחיטה ע״ו אמה, והוא מכותל מזרחי עד כותל ההיכל נוקמיה בכל העזרה. ואמר אלא מתני׳ ראב״ש לוקמיה בין מזבח לכותל העזרה ולדברי הכל צפון הוא. אלא למה קרבו לשחטו קרוב להיכל, לפי שכהן גדול חלישות יש בו, אינו יכול לבוא בדם הפר מרחוק. כך לרבי אע״פ שכל העזרה כולה כשר הוא, משום חולשה דכהן גדול קירבו. מקום בית החולפות הן ט״ו אמה שהאולם עודף מפה ומפה על ההיכל וכותליו ותאיו וכתליו והמסיבה וכותליה.

ראשו לדרום ופניו למערב, אוקימנא בעוקם ראשו של פר. ולמה לא היה מעמידו אחריו [למזבח וראשו] למערב שפתח ההיכל במערב. גזירה שמא ישליך גללים. ת״ר כיצד סומך הזבח, עומד בצפון ופניו למערב בעוקם והסומך עומד במזרח וכו׳. ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני דברי ר׳ יוסי הגלילי. ר׳ עקיבא אומר אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה.

עין משפט נר מצוה

מג א מיי׳ פ״ה מהל׳ בית הבחירה הל׳ טז:

מד ב ג מיי׳ פ״ג מהל׳ מעשה הקרבנות הלכה יד:

ד [מיי׳ שם הלכה יג]:

מוסף רש״י

מאן שמעת ליה דאמר בין האולם ולמזבח צפון. דקתני (לקמן מג:) שחטו וקיבל במזרק את דמו סמוך לוידויו מיד, אלמא בין האולם ולמזבח צפון הוא לשחיטת קדשים דהא פר חטאת הוא (זבחים כ.). **וכנגד כל המזבח.** כנגד צפונו, ולא מן המזבח והלאה לא לצד מזרח ולא לצד מערב, ואע״פ שהוא בחצי חלק העזרה הצפוני לא כשר הוא לשחיטת חטאת, דבעינן על ירך המזבח וליכא (שם). **אף בין האולם ולמזבח.** שהוא מערבו של מזבח, ובלבד שיהא בחלק צפוני של עזרה, אבל מזרחו של מזבח לצד שער נקנור שבו נכנסין לעזרה לא מכשר אפילו חלק צפוני, דקילא קדושתיה דהוא מקום דריסת ישראל וכהנים, י״א אמה מקום דריסת ישראל מן השער ולפנים וי״א אמה עוד לצד המזבח מקום של דריסת רגלי הכהנים (שם). **רבי מוסיף.** אף צפון שבאותן עשרים ושתים אמה של צד מזרח שהן דריסת ישראל וכהנים (שם). **אבל מן החליפות.** ומהו בית החליפות, האולם עודף רוחבו על רוחב ההיכל ט״ו אמה לצפון וט״ו לדרום והוא נקרא בית החליפות ששם בכותל האולם מאחוריו חלונות שהכהנים מצניעין שם את סכיניהם (וסכין קרי חילוף בלשון ערבי) הכי תנן לה במסכת מדות ואשמעינן דמאחורי האולם לאו צפון הוא לשחיטת קדשים, דכיון דלא מתחזי מזבח התם לא קרינן ביה על ירך, אע״ג דמכשרינן ליה לשחיטת קדשים קלים לקדשי קדשים פסול (שם). **אדרבי אלעזר ב״ר שמעון לא מוסיף.** האי מוסיף דקתני אדר׳ יוסי קאי, אדר׳ אלעזר לא קאי, והא ע״כ אדר׳ אלעזר נמי אמרה למילתיה, דעל כרחך כיון דמכשר מקום קדושה קלה לשחוט שם, מקום קדוש חמורה לא כל שכן (שם). **אנן הכי קאמרינן.** הא דשקליה ליה מרבי, לאו משום דרבי לא מכשיר בין האולם ולמזבח לשחיטת חטאת, אלא הכי קשיא לן כיון דרבי נמי מכשיר לצפון שבמזרח למה לו לשוחטו אצל האולם, לוקמיה בצפון המזרחי סמוך לכניסתן לעזרה דהא לאו אורח ארעא לאקרובי להיכל (שם). **אלא מאי ר״א בר״ש היא.** ומשום דלא מכשר מקום דריסת ישראל וכהנים לשחיטת חטאת ממטי ליה להתם, אכתי תקשה לך דהוה מצי לאוקמי מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפוני, דהוי צפון לדברי הכל (שם). **אלא מאי אית לך למימר.** עליה, משום חולשא דכהן גדול. שכל עבודות של היום עליו ותש כחו, להכי ממטין ליה להתם לפי שהוא צריך להכניס דמו להיכל ולהזות ולא יכבד עליו משוי המזרק והדם (שם). **לרבי נמי.** הא טעמא איכא (שם).

תוס׳ ישנים

מאן שמעת ליה בין האולם למזבח צפון. [דסומכין] במקום ששוחטין בצפון, כדתניא בתו״כ [ויקרא פרשתא ד א] וסמך ושחט במקום שסומכין שוחטין. **אלא מאי אית לך למימר משום חולשא דכהן גדול.** וא״ת נוקמיה בין (אולם) [כותל] למזבח במקום שראוי לשחיטה. י״ל דחיישינן שמא ירביץ גללים. **ובלבד שלא יהא דבר חוצץ.** בתו״כ [שם פרק ד ב] מפיק ליה מקרא דסמך ידו על ראש ולא ידו על גב ידו, וכל שכן דבר אחר שחוצץ, וגמרינן נמי בתו״כ [אחרי פרשתא ד ד] מוסמך אהרן את שתי ידיו מלמד שהסמיכה בשתי ידים, ודריש נמי בתו״כ פרשת ויקרא [דיבורא דחטאות פרשתא ג ד] וסמך ידו על ראש הפר, לרבות פר יום הכפורים לסמיכה. **ועל עולה עון לקט שכחה ופיאה.** שאין להם וידוי. ה״ג בקונטרס ובתוספתא [מנחות פ״י ה״ד] ולא גרסינן מעשר (שני) [עני] לפי שיש לו וידוי וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני, כך פי׳ בקונטרס. ואין נראה לרבינו דבכולהו נמי אית להו וידוי כדתנן במעשר שני [פ״ה מ״י] בערתי הקדש זה מעשר שני ונטע רבעי, נתתיו ללוי זה מעשר ראשון, וגם נתתיו זו תרומה, לגר וליתום ולאלמנה זה מעשר עני ולקט ושכחה ופיאה [אע״פ ש]אין מעכבין את הוידוי, פי׳ שאין עיקר אלא על מעשר שני בלבד, והיינו שאין להם וידוי דתוספתא, כלומר אינו צריך ואין בהם עיכובא כמו במעשר שני, וא״כ גרסינן שפיר מעשר עני. ועוד קשה מאי שייך וידוי דהכא להני דמעשר שני, התם מיירי (בודאי) [בוידוי] שעשה כהלכה כדכתיב [דברים כו, יג] ולא עברתי ממצותיך וגו׳, אבל כאן אינו מתודה אלא על מה שעבר עליהם ולא עשאם כדין, ותנן נמי [שם מי״ב] לא אכלתי באוני ממנו אכלו באנינה אינו (צריך) [יכול] להתודות, ואיך יתכפר לו אם לא יתודה על (נחלתו) [עולתו]. על כן נראה דל״ג שאין להם וידוי בתוספתא דלא שייך מידי הכא, וכן פירש ה״ר יוסף. עון לקט כו׳. אכתי איכא טובא שניתוקם לעשה אלא בא להשמיעונו שאלו ניתוקם לעשה.